

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԳԱՐՈՒՆ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
Բ. ՇԱՐԲ

ԹԻԻ 2

Փ Ո Ք Ր Ի Կ Հ Ո Վ Ի Ի Դ Ի Տ Ո Ւ Ն Ը

Թարգմ.

Յ. Դ. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

ՑԿ
—
Գ-89

1931

Տպարան և Դրատուն «Իրավաբան»
ՖՐՈՒՄԱՍԱ

28.08.2012

360

ՆԱԽԱԲԱՆ

Վալանթին Ժամբրէ Տիւֆալի կեանքը զեղեցիկ դաս մըն է քաջասրտութեան, համբերութեան, կամքի և պատուաւորութեան:

Այն տղաք որ վհատած են, որ չունին իրենց վրայ վստահութիւն և աշխատանքի ճաշակ, պէտք է կարգան այս պատմութիւնը, տեսնեն թէ խեղճ փոքրիկ հովիւ մը անվհատ աշխատանքով ի՞նչպէս յաջողած է հասնիլ բարձր դիրքի մը, որպէսզի իրենց սրտին մէջ վերածննդ տայն ու եւանդը:

պ.

1. — ԱՆԽՈՂԵՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵԻԱՆՔԸ

«Ուրեմն, սիրելի՛ վալանթինս, չկրցա՞ր այս զիւղին մէջ մէկուն քով մտնել:

— Ո՛հ, պարոն ուսուցիչ, դիմեցի բոլոր ագարակապաններուն ու կալուածատէրերուն, անոնք զիս վաճառեցին բրտօրէն՝ Հիմա, երբ խեղճ մայրս այնքա՞ն պէտքեր ունի և պէտք է իրեն օգնութեան հասնիմ, անապաւէն մնացած եմ:

— Վրադ շատ կը ցաւիմ, որովհետեւ դուն այս դպրոցին ամենահլու և ամենաուսումնասէր աշակերտն ես: Զեմ հասկնար թէ շատ անմեղ պզտիկ չարահիւսութեան մը համար ի՞նչպէս քու տէրդ քեզ վռնտած է:

Ո՛հ, այո, ես չէի ուզած դէշութիւն ընել:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընես Մօտակայ զիւղի մը մէջ պէտք է գործ փնտռել:

— Բայց այն ագարակապանները, որ հոս զիս կը վաճառեն, ինծի դէմ պիտի խօսին և պիտի չյաջողիմ տեղ մը տեղաւորուիլ: Այս երկիրը, պա-
Փ. Հ. Գ. 1

35.
Պ-89

26 NOV 2011

տերազմէն ու անօթութենէն դատարկուած, մեծ
թշուառութեան մատնուած է, սկսող ձմեռն ալ
կ'երևի թէ շատ խիստ պիտի բլլայ, կը կարծեմ
որ աւելի լաւ է երթալ լաւագոյն կլիմայ ունե-
ցող գաւառ մը, ուր կարենամ դիւրութիւնով
ապրուստս շահիլ՝ աշխատելով ամբողջ տարին:
Պարո'ն սւտուցիչ, կը հաճի՞ք ինծի ըսել, աւելի
տաք, աւելի բարեբեր և աւելի հարուստ ուրիշ
երկիրներ չկա՞ն:

—Ապահովադէս, սիրելի Վալանթէնս, հա-
րաւի գաւառները Շամբաներէն աւելի նպաս-
տաւոր են, արեւը հոն աւելի տաք է, ձմեռները
կարճ են և նսւաղ խիստ, բայց շատ հեռու են
և քեզի պէս անարժաթ տղայ մը չի կրնար այդ
ճամբաները կտրել՝ տեղ մը տեղաւորուելու
համար:

—Ախ, պարո'ն ուսուցիչ, քանի որ ասկէ
լաւագոյն երկիր կայ՝ կ'ուզեմ հոն երթալ: Ե-
ռանդով պիտի աշխատիմ և պիտի կրնամ առ-
նուաղն մօրս քիչ մը դրամ զրկել՝ զայն անօ-
թութենէ փրկելու համար:

—Ինչո՞ք տղայ, եթէ կարողութիւն ունենա-
լի՝ ինքզինքս երջանիկ պիտի համարէի քեզի
օգնելով, բայց ես ալ հազիւ կրնամ օրէ օր սպ-
րիւր Գնա՛, ինչպէս ըսի, մօտակայ գիւղերը, կա-
րելի է կը գտնեմ կարեկից-ժողով մը որ քեզի կը
վստահի իր հօտին պահպանութիւնը: Եթէ իմ

խօսքս անցնէր՝ պիտի ըսէի թէ ի՞նչպէս գոհ եմ
քու հնազանդութենէդ ու աշխատանքէդ: Անոնք
որ քեզի հանդէպ լաւ վերաբերուած են՝ ոչ մէկ
ատեն պիտի զղջանա՞ն:

Իր ուսուցիչին հետ այսպէս խօսակցող տը-
գան կը կոչուէր Վալանթէն Ժամբրէ Տիւվար:
Ան ծնած էր 1695ին Ֆրանսայի Շամբաներ գա-
ւառին մաս կազմող Թոննէրի հիւսիսային կող-
մի Արթոնէյ պղտիկ գիւղին մէջ: 14 տարեկան
էր ան, որովհետեւ այս խօսակցութիւնը տեղի
կ'ունենար 1709ի սոսկալի ձմրան նախօրեակին:
Վալանթէնի հայրը, խեղճ հողագործ մը, քանի
մը տարի առաջ թշուառութեան մէջ մեռած էր՝
թողլով իր այրին ու որդին խոր վիշտի մէջ: Լի
մտացիութիւնով ու կորովով, փոքրիկ Վալան-
թէն ամէն րանէ առաջ կ'ուզէր իր մօր ապ-
րուստին օգնել: Իր փոքր տարիքին մէջ զիմած
էր հօտեր ունեցող ազարակապաններու, անոնց-
մէ մէկը գթալով անոր վրայ իր ծառայութեան
մէջ առած էր զայն՝ անոր յանձնելով իր հընդ-
կահաւերուն պահպանութիւնը:

Վալանթէնը լաւ եղանակին միայն կը ծա-
ռայեցնէին: Զմեռը ան կը դառնար իր մօր մօտ
և այն առեւն կրնար դպրոց երթալ: Այս թուա-
կանին դպրոցը բաց կ'ըլլար միայն ձմրան ամե-
նախիստ երեք ամիսներուն: Իսկ ամառը կը
դոցուէր, որովհետեւ բոլոր տղաքը իրենց ամե-

հափափուկ տարիքին մէջ իսկ դաշտային այս խառանքով կը գրադէին: Վալանթէն տիպար դպրոցական մըն էր, ոչ մէկ դասէ կը բացակայէր, և, որովհետեւ ժողովրդապետը և ուսուցիչը իրեն քանի մը գիրք տրամադրած էին, ան մասն ալ կը կարդար՝ ձմեռը սովորածը չմոռնալու համար:

14 տարեկանին ան գիտէր շատ լաւ կարդալ, քիչ մը գրել ու հաշուել, այսինքն այն բոլորը՝ որ այն ատենները գիւղի այսպիսի աղքատ վարժարանի մը մէջ կարելի էր սովորի:

Տեսանք որ ուսուցիչը պզտիկ չարաձծիութեան մը մասին խօսած էր՝ որով տղան յաւնցապարտ եղած էր, ի՞նչ բանի մասին էր:

Իր ընկերներէն մէկը օր մը կ'ըսէ իրեն.

«Կ'երեւի որ հնդկահաւերը կարմիր գոյնը չեն սիրեր, կ'ահաբեկին ու կը խրտչին անկէ:

— Ինչո՞ւ համար այս գոյնը և ոչ ուրիշ մը հարցուց Վալանթէն:

— Կարելի է արիւնի գոյնը ըլլալուն համար:

— Է՛հ, իմ հնդկահաւերս շատ հանդարտ են և ոչ մէկ գոյն զանոնք կը խրտչեցնէ: Եկո՛ւր, ես քեզի ցոյց պիտի տամ որ կարմիրը անոնց վախ պիտի չազդէ»:

Ու կարմիր ասուիի կտոր մը առնելով իր հնդկահաւերէն մէկուն վիզը կապեց: Գինդանին իսկոյն կատողեցաւ, ան այս վնասակար մանեա-

կէն աղատիլ կ'ուզէր, կատաղօրէն թաւալեցաւ, յետոյ, սակայն, թռիլ սկսաւ՝ վտանդէ մը փախելու պէս, վերջապէս ուժը սպառելով անկնիզան գետին ինկաւ:

Սկիզբէն իսկ փոքրիկ հովիւը իր սխալը հասկցած և ջանադած էր հնդկահաւին վրայէն հանել անոր սոսկումին առարկայ ասուիին կրտորը, բայց անոր թռելու շարժումը արգելք եղած էր:

«Աւա՛ղ, տէրս ի՞նչ պիտի ըսէ, բացապանջեց տղան սոսկումով:

— Դուն իրեն պիտի բռնա որ հնդկահաւը կռուեցաւ ու միւսներուն կողմէ սպանուեցաւ, խորհուրդ տուաւ ընկելը:

— Ի՛նչ, ստախոսութիւն պիտի ըլլայ լեռնջին օխալ մը գործած եմ, չեմ ուզեր ստելով զայն ծանրացնել: Համարձակօրէն պիտի պատմեմ ինչ որ տեղի ունեցած է»:

Երբ հօտը ագարակ դարձաւ, գիւղացին համբեց հնդկահաւերը, ինչպէս կ'ընէր միշտ:

«Հնդկահաւ մը կը պակսի, գոչեց ան, ի՛նչ ըրիր»:

Վալանթէն, բոյրօրովին զոգայով, խոստովանեցաւ գործած սխալը, կատաղի ագարակապանը գաւաղանի հարուածով ծեծեց զայն ու իր տունէն վռնտեց պռուալով:

— Կորսուէ՛, ոտք քանգամ մըն ալ հոս չդնես»:

Գիժաղդ տղան տխուր վերադարձաւ իր մօր մօտ, որ շատ վրդովուեցաւ անոր այսչափ կանուխ դառնալը տեսնելով:

— Ի՞նչ ունիս, սիրելի վալանթէնս, հարցուց անոր, հիւսնդ ես:

— Աւա՛ղ, ո՛չ, պատասխանեց հովիւը լայով տէրս զիս ծեծեց, յետոյ վռնտեց՝ արգելելով ինձի ազարակ մտնելը:

— Ուրեմն դուն ծանր յանցանք մը գործած ես, տղաս, այսպիսի ծանր պատիժի մը ենթարկուելու համար:

Վալանթէն մօրը պատմեց իր սրկածը՝ առանց ոչ մէկ մանրամասնութիւն պահելու:

Երեզ մայրը զայն կշտամբելու քաջութիւնը չունեցաւ, որովհետեւ տղան հորդահոտ արեցունք կը թափէր և իր ղղջումը անկեղծ էր:

«Հիմա ի՞նչ ընեմ, ես քիչ մը դրամ չահելով ու ամէն շարժու քեզ բերելով ա՛յնքան երջանիկ էի, ըսաւ տղան:

— Միթախու՛նէ՛, պատասխանեց մայրը, ուրիշ ազարակապաններ ալ հօտեր ունին, յաճախ դանտնք պահպանելու համար հովիւի պէտք ունին, կ'երթանք կարեկցութիւնը խնդրել անոնց՝ որ լաւ կը ճփնչանք, դուն կ'առաջարկես անոնց ծառայութիւնը, հաւանաբար ուրիշ տեղ մը կարելի կ'ըլլայ գտնելը»:

Բայց ի դժուր խեղճ կիներ և իր սրդին կը

ներկայանային բազմաթիւ ազարակներ Գիւզաղիները, գրդուած վալանթէնի նախքին տիրոջմէն, չէին ուզեր իրենց քով առնել:

«Այո տղան գէշ վարք ունի, իր տէքը լաւ քրած է զինքը վանտելով, մենք չենք ուզեր մեր հօտերը վատահիլ պահապանի մը՝ որ այնքան գէշ կատարած է պաշտօնը Կորսուեցէ՛ք»:

Ուսուցիչին հետ եղած խօսակցութենէն յետոյ, վալանթէն յուսահատած որ իր երկրին մէջ պիտի չկրնայ գործել, սգոշեց բաղդ փնտել ուրիշ տեղ:

«Խեղճ մայր, ըսաւ ան օր մը, չեմ կրնար երկար տանել քու վրադ ըսաւ ըլլայ հոս ոչ ոք կ'ուզէ զիս իր ծառայութեան մէջ առնել, քիչ ատենէն պատառ մը հաղ իսկ պիտի չունենանք: Պէտք է որ ես իմ ապրուստս հոգամ՝ ու քեզի ալ օգնեմ»:

— Այն տղաս, այդքան փոքր ո՛ւր երթալ կ'ուզես Գուն Լերթոնէյէն երբեք դուրս ելած չես, պիտի կորսուիս ձիւնով ծածկուած ձամբաներուն վրայ Գիւզ եղանակը կը մտնենք, ոչ մէկ աշխատանք պիտի կարենաս գտնել և ամէն դուռ առջնդ դոց պիտի տեսնես:

— Ես ուսուցիչիս խորհուրդ հարցուցած եմ, ան ինձի րսու որ հարաւային կողմը երկրներ կան ուր ձմեռը այնքան խիստ չէ, հոն ես աւելի զիւրութիւնով պիտի կարենամ տեղ մը

մտնել և ոչ միայն ապրելու միջոց պիտի ունենամ, այլ նաև քեզի ալ դրամ պիտի զրկեմ»

Ամէն օր Վայանթէն մօրմէն կը խնդրէր որ մեկնելու հրաման տայ, բայց մայրը չէր ուզեր իր մատաղատի տղէն բաժնուելու Այսուհանդերձ իրենց նեղութիւնը այնքան ծանրացաւ որ վերջապէս ստիպուեցաւ արտօնել

«Այլևս գիւղի բնակիչներուն վրայ յոյս կարելի չէ դնել, ըսաւ ան, բոլորն ալ մեզի պէս զժրադգ են» Կարնի է որ, տղաս, ուրիշ տեղ այստեղէն պակաս տառապիս Գնա՛, կրնաս գրտնել գործ մը որ առնուազն քեզի հաջ մը կերպընէ: Գալով ինծի՝ ես պիտի ջանամ կրցածիս չափ գործ ճարել: Միշտ եղիր խոհեմ, պատուաւոր և երկիւղած, և Աստուած քեզ պիտի չլքէ:

— Քու բարի խորհուրդներուդ պիտի հետեւիմ, մայրիկ, և գործ մը գտնելուս պէս՝ վաստակիս մեծագոյն մասը քեզի պիտի զրկեմ:

Խեղճ տղան շատ արցունք թափեց բաժնուելով իր մօրմէն՝ որ իր ցաւէն հազիւ կրնար կենար Այսուհանդերձ ան մնաց խիզախ և հաստատամիտ, որովհետեւ կը զգար որ իր մեկնումը բացարձակապէս անհրաժեշտ էր, և իր ապագային վրայ լիայտու էր

2.— ԵՒՆՐ ՓՈՐՁՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԸ

Վայանթէն այն ատեն ոչ մէկ աշխարհագրական ծանօթութիւն ունէր, ան բնագոյրէն ուղղութեամբ ղէպի ծագող արեւը, իրեն ըսած էին որ Արեւելքի և Հարաւի երկիրները Շամրաներէն աւելի բարեբեր էին Ան գնաց գիւղէ գիւղ՝ առաջարկելու իր ծառայութիւնը և գտնելու պատրաստան մը ցուրտին դէմ՝ որ անտանելի էր դարձած: Զիւնը առատօրէն կը տեղար և ան հազիւ կրնար որոշել ճամբաներու թշուառութիւնը սովորութեամբ սոսկալի էր, ոչ ոք կրնար անոր գործ տար, բայց միշտ կու տային գիշերուան պատսպարան մը և կտոր մը սև հաց:

Երբոր իրիկունը ան կը ներկայանար մեկուսի տան մը դուռը, շուները խկոյն կատաղի հաչիւնով իր ներկայութիւնը կը յայտնէին, բայց այս ատենները մարդիկ զթասիրտ էին, այնպէս կը թուէր որ հանրային թշուառութիւնը սիրտերը աւելի զգայուն դարձուցած էր և ոչ մէկ աղարկապան չէր ուզած վռնտել խեղճ մուրաքիկը՝ որ կու գար օգնութիւն ուղղելու:

«Ո՛վ է ան, կը հարցնէր գիւղացիին»

— Խեղճ տղայ մը, որ ձեզմէ կը խնդրէ կըտոր մը հաց և գիշերուան համար տեղ մը»

Այն ատեն դուռը կը բացուէր

«Մտի՛ր, տղաս, կ'ըսէր տանտէրը, տակաւին»

մեր սեղանը և կրակարանին առջև քեզի համար տեղ մը կայ, իբր անկողին պիտի ունենաս չտե՛մարանի խոտքո՛ւ»

Վալանթին ընտանիքին մէջ կը նստէր և կերակուրէն յետոյ ամէն ոք կը հարցնէր իր ճամբորդութեան նպատակը:

«Ո՞վ ես, ո՞ր տեղէն կու գաս, ինչո՞ւ գիւղդ թողած ես»

Տղան այն ատեն կը պատմէր իր անոթը պատմութիւնը, և ամէն ոք կը մխիթարէր զինքը: Աստուծո՛ւ ան կը սկսէր իր թախառաչքի կի՛ն ճամբան, ունենալով հացի կտոր մը որ բարի ագարակագանուէին ստնկցուցած կ'ըլլար անոր տագրակին մէջ:

«Յինա՛, տղաս, կ'ըսէր ան, Աստուած հետդ»

Երբեմն Վալանթին ագարակը պանն'երուն ծառայութիւն կ'ընէր, և նոյնիսկ օր մը ան փրկեց ագարակ մը փորձանքէ մը որ զայն պիտի տւերէր: Կէս գիշերին ան ալմուշաւ վառարանէն եկող արկածի ճարձատիւներէն, որուն պատերը չտեմարանէն կ'անցնէին: Ան խելոյն ելաւ և տեսաւ բոցեր՝ որ դուրս կ'ելլէին որմին մէջ բաշտւած ճեղքէ մը: Յարգը, խարը, փայտը գրեթէ այս վառարանին կից էին ու կրակը չուտով պիտի այրէր գանոնք:

Ան խոհանոց թաւ և օգնութիւն կանչեց, բոլորը անմիջապէս ոտքի ելան և շարժեալ ա-

րագ միջամտութեան՝ կարելի եղաւ կրակը չուտով մարել:

«Կը տեսնե՞ս, ըսաւ ագարակագանուէին իր ամուսնոյն, որ մեր բարի գործը վարձատրուեցաւ, եթէ այս տղան պատուարած չըլլայինք՝ կրակը պիտի հրդեհէր բոլորը»

— Բարեք մը երբեք չի կորսուիր, պատասխանեց գիւղացին»

Այդ օրը Վալանթին վայելեց այնքան՝ որքան թոյլ կու տային այս ազնիւ մարդոց միջոցները, և մեծ օխոտ մը յոյց տուին անոր:

Բայց փոքրիկ հովիւին համբերութիւնը և նկարագրի ուժը ցուցնելու համար պէտք է պատմենք անոր տառապանքը, որուն մէջ ան կը մնար ուր ի՞նչ վատահոլ թիւնով ասոնք էին որ Վալանթինի արմեցուցած էին փառաւոր և բարոր ապագայ մը, այս վարձութիւններն էին որ կազմեցին հպարտութեան, ծալութեան և ևս սասիրութեան յաղթելու տրամագիր իր սիրտը, թէև ասոնք կարճ տեւած էին և չուտով անոնց յաջորդած էր բարերազգութիւնը:

Քանի մը չարաթ քալելէ յետոյ ան չկրցաւ տոկալ սառնաշունչ ցուրտին, ունեցաւ սաստիկ դիտու ցաւ մը և զժուարաւ կրցաւ ինքզինքը քաշաքշել մինչև զաշտերուն մէջտեղ մեկուսացած ագարակ մը: Դուռը զարկաւ՝ երբ զիշերը հասած էր: Ազնիւ գիւղացի մը եկաւ բանալու

«Ի՞ր պաշտօնիմ, բոսաւ տղան, գիշերուան համար պատարարան մը տուէ՛ր: Յուրտէն սառած եմ և սոսկալի կը տատապիմ, կարծես պիտի իյնամ»: Եթէ չպատկիմ ու չտաքնամ»:

Կարեկից աղարակապանը առաջնորդեց ոչ խարնեքու գոմը, ուր այս կենդանիներուն տաքութիւնը զինքը վերկենդանացուց և իր վրայ տիրող ընդարմացումը ցրեց: Յաջորդ առաւօտ աղարակապանը եկաւ հարցնելու թէ գիշերը ի՞նչպէ՞ս անցուցած էր, բայց սարսափեցաւ՝ տեսնելով որ տղուն աչքերը տենչէն կը փայլէին և ղէմքը ուռած էր:

«Խեղճ տղաս, բոսաւ ան, կը տեսնեմ որ ծանրը հիւանդ ես, ինչպէ՞ս պիտի կրնամ քեզ խնամել՝ երբ հազիւ գոյութիւնս կը պահեմ, մասնաւանդ ըմբիկէ և ամէն օգնութեանէ հեռի այսպիսի աղարակի մը մէջ»:

Վալանթէն պատասխանելու կարողութիւն չուներ: Գիւղացին անոր վրայ ձգեց ինն հազուատներ և մինչև բաղուէկները դայն ծածկեց աղբով: Աղբին ու գոմին մեղմ տաքութիւնը յառաջ բերին արտաշնչութիւն մը որ նպաստեց հիւանդութեան եռումին: Այնպէս, կը պատմէ Վալանթէն իր Յիշատակներուն մէջ, յաճախ կու գային իր մօտ և կը գոչէին զինքը՝ լիզելով իր ղէմքը:

Երբ ապաքինումը սկսաւ և փոքրիկ հովի-

ւը կրցաւ քիչ մը սնունդ առնել, բարի աղարակապանը ամէն օր իրեն կը բերէր շատ տաք վտիտ ապուր և սոսկալի չորցած հացի կտոր մը: Յուրտը այնքան սաստիկ էր որ ամբողջ գիշերը Վալանթէն կ'արթննար՝ յանկարծակի բարձրացող որստուժի նման սոսկալի աղմուկներէ:

«Այս գիշեր ի՞նչ պատահեցաւ, կը հարցնէր առաւօտուն իր հիւրընկալին»:

— Սառը, կը պատասխանէր ան, այնքան ուժով եղած է որ անագին մեծութեանով քար մը կոտրած է և պարտէզէն շատ մը ծառեր, կաղնի, ընկուզենի, և այլն, պայթած և մինչև իրենց արմատը ճեղքուած են:

— Աւա՛ղ, պիտի փճանան, կը գոչէր հովիւը:

— Կը վախճամ ատկէ, որովհետև այն բոլորը որ մեր սնունդին կրնան ծառայել նոյնիսկ պտղատու ծառերը, բոլորը այս անգործ գուրտէն կը փճանան»:

Երբոր հիւանդը ի վիճակի եղաւ իր աղբէ անկողինը թողլու, աղարակապանը բոսաւ անոր:

«Խեղճ տղաս, շատ վտիտ պարէն մըն է որ կրնամ քեզի մատակարարել ամէն օր, այսուհանդերձ այդ ալ ինծի համար ծանր բեռ մըն է, ալիւրը կը պակսի: Դու տխուր կացութեանդ մասին ժողովրդապետին խօսած եմ, որ մեր աղարակէն երեք քառորդ փարսախ հեռուն է, և ան հաւանած է քու հողդ ստանձնել և քեզ

ժողովրդապետարան փոխադրելու ուր այստեղէն աւելի լաւ խնամք պիտի ընդունին»

Պղտիկ հովիւը իր յարգէ անկողինէն հանեցին, տաք լաթերով փաթթեցին և իշու մը վրայ կապեցին չրջապատելով յարգի խուրձերով։ Այսպէս զայն առաջնորդեցին մինչև գիւղը, բարեգութ մարդ մը զայն բռնած էր որ չիյնայ։ Այս կարճ ճամբորդութիւնը անտանելի եղաւ և հիւանդը ժողովրդապետին քով հասաւ կէս մը սառած, բայց լաւ խնամք ընդունեց, իրեն տրամադրեցին սենեակ մը և լաւ անկողին մը, ուր վերադառաւ իր ուժերն ու առողջութիւնը։ Շուտով օղը մեղմացաւ և վախճնեց, այսքան զբաւիրտ կերպով գինքը դարմանող բոլոր մարդոց շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, բռնեց իր ճամբան դէպի անձանօթը։

3.— ԱՊԱԿԱՆ ԼԱԻԱԴՈՅՆ Կ'ԵՐԵՒԻ

Անցաւ Շամբաների ողորմելի մեծ դաշտերը, որոնք արդէն իսկ աղքատ, այս միջոցին ողբալի էին՝ ձմեռուան և պատերազմին պատճառով։ Գիւղերը ընդհանրապէս էին խրճիթներէ՝ ծածկուած խողանով և եղէգով, ասոնք գիւղացիներուն խղճալի ապաստան մը միայն կ'ընծայէին։ Վախճնեց շտապով փախաւ այս դժբաղդ տեղէն, ուր ոչ ոք կրնար իրեն օգնել։

Հասաւ վերջապէս Լորէն, աւելի հարուստ ու աւելի բարեբեր երկիր, ուր բազմաթիւ աղաքակապաններ իրեն կը վստահէին իրենց հօտերուն պահպանութիւնը։ Այսպէս ան շահեցաւ զիչ մը դրամ, ինչ որ թոյլ տուաւ իրեն շարունակել իր ճամբան՝ լաւագոյն դիրք մը գտնելու ի խնդրոյ։

Էտո՛ւ ըստ իր կրթւումը, ամառուան գեղեցիկ օր մը, ան հանդիպեցաւ Լիւնէվիլէն ոչ հեռի, ծեր մենակեացի մը, որ այդ տեղացիները կ'անուանէին եղբայր Բալէմոն։ Ան նստած էր թաւ ծառերով հովանաւորուած քարայրի մը մուտքը, պաղ ու յստակ ջուրով առուակ մը կը հոսէր մօտակայ մարգագետնի մը մէջէն, զանազան բանջարեղէններ տնկուած պարտէզի մը քով։

Վախճնեց, երկար քալելէ յոգնած և անօթութեանէ և ծարաւէ մղուած, վախճնեցին մօտեցաւ, որուն դէմքը կը ներշնչէր բարութիւն ու քաղցրութիւն։

«Ի՞նչ կը փափագիս, տղաս, հարցուց անոր եղբայր Բալէմոն։

— Հաճեցէք, հայր, թոյլ տալ ինծի նստիլ ձեր քով այս նստարանին վրայ։

— Ուրեմն դուն չա՞տ յոգնած ես։

— Այո, արեւածագէն ի վեր կը քալեմ։

— Եւ վստահ եմ որ անօթի ես։

— Այո, անօթի ու ծարաւ։

—Օճրադղարար ունիմ միայն այն՝ ինչ որ
ուղած են ինձի տալ զթափրտ մարդիկ, ահա,
ս'ո այս հացի կտորը՝ որ գիւղէն րերած են ին-
ծի և այս պտուղները՝ իմ պարտէզէս Այս առ-
ուակի մաքուր ջուրը պիտի կրնայ յագեցնել
ծարաւդ:

—Ասիկա փափագածէս աւելին է, հայր, և
երջանիկ պիտի ըլլամ ձեզի պէս կարենալ աս-
րելու համար այս խաղաղ և դաշտային ապաս-
տանարանին մէջ:

—Ուրեմն ընտանիք չունի՞ս:

Փոքրիկ հովիւր պատմեց իր արկածները
բարի մենակեացին, որ յուզուած անոր կրած
նեղութենէն ու քաջասրտութենէն, ըսաւ.

«Եթէ կ'ուզես՝ կրնաս քու երկար ճամբոր-
դութիւնդ հօս ընդհատել: Ես տարիքս առած եմ,
հիմա մեծ նեղութիւնով կը կատարեմ նուիրա-
հաւաքումներս աւաններէն ու զիւղերէն, կը
տեսնես նոյնպէս այս պարտէզը, զայն մշակելու
համար օգնականի մը պէտք ունիմ: Եթէ իմ
պարզ և սակաւապետ կեանքս քեզ չի խրոչե-
ցըներ, կեցիր ինձի հետ:

—Ո՛հ հայր իմ, պատասխանեց փոքրիկ հո-
վիւր, ձեր շնորհը մեծ գոհունակութիւնով կ'ըն-
դունիմ, քանի որ կ'ուզէք պահել զիս՝ վստահ
եղէք որ հաւատարմօրէն պիտի ծառայեմ ձեզ:

Այս վայրկեանէն Վալանթէն տեղաւորուե-

ցաւ քարայրին մէկ անկիւնը: Ան գիւղերը կ'եր-
թար ապրուստի համար, առուակէն ջուր կը ռե-
րէր, և ամէն օր վանականը իրեն կը սովորեցնէր
պարտէզի զանազան տունկերուն մշակութիւնը, երբ
ղթաւնքի քանի մը վայրկեան ունենար՝ կը սի-
րէր նստիլ քարայրը ծածկող ժայռի մը վրայ և
պիշ պիշ դիտել այն անհուն համայնապատկերը
որ կը տարածուէր իր աչքի առաջ, հեռուն վոժ-
լեռներուն կապոյտը որ լորէնը կը զատէր Այ-
դաքէն, աւելի մօտը Մէօրթ գետը ծածկուած նա-
ւակներով և լաստերով, կանաչ անտառներն ու
մարգագետինները, հովիտի ցանուցիր գիւղերը:

Վալանթէն այս կեանքէն չափազանց հա-
ճոյք կը զգար, բայց, շուտով, նոր վանական մը
զրկուեցաւ եղբայր Բալէմոնի գերադասին կողմէ
իւր ընկեր ծառայելու համար անոր, և փոքրիկ
հովիւր ստիպուեցաւ իր տեղը տալ անոր:

«Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ իրեն մենակեացը,
քեզ արձակել ստիպուած ըլլալու համար, ահա
յանձնարարական նամակ մը իմ գերադասիս և
Սէնթ-Աննայի մենակեացներուն ուղղուած, ո-
րոնց տունը կը գտնուի Լիւնէվիլէն կէս մղոն
հեռուն, իմ անուանովս ներկայացիր և ընդունե-
լութիւն պիտի գտնես»:

Վալանթէն ստուգապէս մեծաւորէն և Սէնթ
Աննայի կրօնաւորներէն լաւագոյն ընդունելու-
թիւն մը գտաւ: Ցանկանալով անխառն ք-
փ, Հ. Գ. 2

նեսրով զրազած՝ ան հոն աւելի ընկերակից մը
նկատուած էր քան ծառայ մը

Իր աշխատանքը լրացնելէ յետոյ բաւական
պարապ ժամանակ կ'ունենար, այնպէս որ կրո-
նաւորներէն խնդրեց որ իրեն դաս տան, ինչ որ
չափազանց պատրաստակամութիւնով կատար-
ուեցաւ։ Ան նախ ուղեց իր գիրը չտկել և ասոր
համար գիրի օրինակին վրայ կը դնէր ապակի
մը ու անոր վրայ կը գրէր տակէն տեսած գի-
րերը։ Այսպէս յաջողեցաւ ուղիղ գրել սովորը

Վանականները փոքրիկ մատենադարան մը
ունէին։ Վալանթէն հոն գտաւ համառօտ թուա-
բանութիւն մը և այս ուսումը մինակը տվրե-
ցաւ, ինչ որ շատ սղաք դայն հասկնալու հա-
մար մեծ նեղութիւն կը կրեն։ Ան հաճոյք կը
զգար նաև գիշերը քննել աստղերը և ուսումնաս-
սիրել երկինքը, բայց գիրքի պակասէն չէր կրնար
վերածանշնալ դառնալ։ Հակառակ ասոր ան կը
հետեւէր մոլորակներու շաղկին և աւելի դիւրու-
թեան համար ընտրած էր անտառի ամենարար-
ձըր կաղնին։ Անոր գագաթը շինած էր տեսակ
մը բոյն՝ բաղկացած զանազան իրար հիւսուած
ճիւղերէ։ Ան կը տեղաւորուէր այս կողովին մէջ
և ամբողջ ժամեր կ'անցնէր գիտելով աստղերը,
անոնց շարժումը և զանազան գիրքերը։

Օր մը ան Լիւնէվիլ զրկուեցաւ, ուր տօ-
նազանառ տեղի կ'ունենար իբրանայութիւնն։

Բուն մէկ մասը միասին առած էր գիրքեր գնե-
լու համար։ Ապակեփեղկի մը մէջ տեսաւ երկ-
նային քարտէջ մը ուր աստղերը ցուցուած էին
իրենց անուններով և մեծութիւններով։ Չայն
գնեց, ինչպէս նաև շատ մը ուրիշ աշխարհա-
գրական քարտէշներ։

Լիւնէվիլէ դարձին եռանդուն կերպով նը-
ւիրուեցաւ աստղերու դիրքին ուսումնասիրու-
թեան։ Ան յաջողեցաւ շնորհիւ կրօնականներէն
մէկուն՝ որ իրեն ցոյց տուաւ դեռեւանական աստ-
ղը և փոխ տուաւ կողմնացոյց մը։ Ան կարդաց
նոյն ատեն Պլուտարքոսի նշանուոր մարդոց
կեանքը և մատենադարանի միւս գիրքերը, Բայց
ամէնէն աւելի աշխարհագրութիւնը կը սիրէր։

Օր մը երբ Լիւնէվիլի Գարմերու վանքը
մտաւ, տեսաւ կրօնաւոր մը, որ նստած ծառու-
ղի մը խորը, կը կարդար աշխարհագրութեան
գիրք մը։

«Ո՛րքան երջանիկ պիտի ըլլայի՝ եթէ այս-
պիսի գիրք մը ունենայի, գոչեց Վալանթէն։

— Է՛հ լաւ, բարեկամս, սիրով քեզի փոխ
կու տամ զայն և եթէ կարգ մը մանրամասնու-
թիւններ քեզ մուծ թուին, մի քաշուի ինծի
հարցնելու։»

Ի ձեռին ունենալով այս գիրքը ու իր
քարտէշները, փոքրիկ հովիւը կրցաւ խորապէս
ուսումնասիրել այս գիտութիւնը որուն կը տես-

չարս Երր մենաստանի մօտակայ անտառը կ'երթար, միասին կ'առնէր զիրքն ու քարտէղները և զանոնք դեռիւնք փռելով անոնց արեւելումը կ'ընէր իր կողմնացոյցով: Բայց իր գիրքի և քարտէղի սէրը առաւել ևս կ'աճէր: Չանոնք գնելու համար դրամ պէտք էր, կոցաւ այս դրամը ձեռք բերել՝ որոտով աղուէմներ, նապաստակներ, թոխորներ (սամսար), կուզեր, որոնց մուշտակները կը ծախէր Լիւնէվիլի մուշտակագործներուն կարճ ժամանակի մէջ ան կրցաւ հաւաքել հրեանուն-քառասուն էքիւ (ֆրանսական հին դրամ) և մեծաւորէն Նանսի երթալու հրաման խնդրեց: «Ինչ կ'ուզես ընել Նանսի, հարցուց վանականը:

— Կ'ուզեմ երթալ գիրքեր գնելու համար:

— Այդ լաւ է, բայց ուշադրութիւն ըրէ անոնց ընտրութեան և նայէ որ գրավաճառները քու պղտիկութիւնդ չշահագործեն՝ շատ բարձր գին պահանջելով:

— Ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ, և պատասխանեց Վալանթէն:

Նանսի հասնելուն ան զանազան դատաւաններ մտաւ և հարցուց իր հաւնած քանի մը գիրքերու գինը: Այս գինը իրեն տարապայման թուեցաւ ու խրաչեցաւ:

«Աղքատ եմ, բուն գինը ըսէք, կ'ընէր, այս գիրքերուն չա՛տ պէտք ունիմ սովորելու համար»:

Բայց գրավաճառները անկարեկիր էին: Մէկը միայն, Թրիւէն անունով Պրըթոն մը որ եկած Նանսի հաստատուած էր, Վալանթէնի ազանքէն աղքատեցաւ (Աւելի յետոյ երբ Վալանթէն Լորէնի դքսական մատենադարանի կարող տնօրէնը եղաւ, չի՜նք այս արժանաւոր մարդը և զայն իշխանական գրավաճառ անուանեց ի վարձ իր ուղղամտութեան):

Թրիւէն գրավաճառը իրեն լաւագոյն գինով ծախեց գիտութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան գիրքեր և աշխարհագրական քարտէզներ: Բայց այս բոլորին գինը՝ Վալանթէնի ունեցած դրամէն շատ կ'անցնէր:

«Յանի մը գիրք ետ առէք, բաւ անոր, բոլորը վճարելու համար երեսուն ֆրանք մը կը պակսի դրամ»:

— Լաւ, բարեկամո՛ւ, այս հրեանուն ֆրանքը թող պարտքերնիդ մնար: Տարէք այս բոլոր գիրքերը, քանի որ այնքան պէտք ունիք անոնց: Կը վճարէք՝ երբոր դրամ ունենաք:

— Պարոն, պատասխանեց Վալանթէն, այսչափ մեծ քարութեան համար ամօթով ու երախտապարտ եմ, բայց ինչպէ՞ս կ'ենաք այնքան մեծ վստահութիւն ունենալ վրաս՝ երբ զիս ոչ տեսած էիք և ոչ ճանչցած:

— Պատուաւոր տղու մը զիմագծութիւնը

սենիք, պատասխանեց գրաւաճառը, և ձեր ուսման սէրը վրաս խորապէս ազդած է. կը տեսնեմ որ զիս խարել չէք ուղերս»

Փոքրիկ հովիւը այս աղնիւ մարդուն չնորհակալութիւն յայտնեց և հետիոտն բռնեց Լիւնէվիլի ճամբան Գիրքերու ծրարին բեռին տակ կ'ըսած ան քաջասրտութիւնով կտրեց երկու քաղաքները թափնող հինգ փարսախ ճամբան

4.— ԼԱԽԱԳՈՅՆԷՆ ԼԱԽԱԳՈՅՆ

Օժտուած թղոր անհրաժեշտ գիրքերով, ղեկավարուած բարի վանականներէն, որոնց հետ կ'ապրէր աւելի իբր աշակերտ քան ծառայ, Վալանթէն իր ուսման մէջ մեծապէս յառաջդիմեց՝ Որովհետեւ ան բնական պատմութիւնով ալ կը զրաղէր, կը սիրէր պտտիլ Սէնթ-Սեննայի գեղեցիկ անտառները:

Աշնանային օր մը անտառներուն մէջ կը թափառէր հիանալով այս հղանակին բնութեան տուած զանազան գոյներուն վրայ և կը քաղէր դեղնած տերեւներուն տակ ծածկուած վերջին տունկերը՝ երբ յանկարծ նշմարեց փայլուն առարկայ մը թաղուած տերեւներու կոյտի մը տակ՝ որ կը վերցնէր Առաւ զոյն. շատ արուեստագիտական կերպով աշխատուած երեք երեսներով ոսկիէ կնիք մըն էր:

Երբ ազատ եղաւ՝ Լիւնէվիլ գնաց և կնիքը ցոյց տուաւ ժողովրդապետին:

Վեսիլա հիանալի արուեստի գործ մըն է, ըսաւ ժողովրդապետը, բայց ինչպէ՞ս գտնել զայն կորսնցնող մարդը:

— Կարելի է լաւ միջոց մը պիտի ըլլար յարեց Վալանթէն, յայտարարել քարոզին մէջ որ ես այսպէս բան մը գտած եմ և զայն կորսնցընողին յանձնելու համար կը պահեմ կնիքը:

— Հրաշայի գաղափար, տղաս, այս գիւտը պիտի յայտարարուի յառաջիկայ կիրակիի քարոզին մէջը:

Քանի մը օր յետոյ ձիաւոր մը եկաւ դարնել Սէնթ-Սեննայի մենաստանին դուռը:

«Հո՞ս է, հարցուց ան, որ կը գտնուի Վալանթէն ժամըրէ Տիւվալ անունով տղայ մը:

— Այո, պարոն:

— Կ'ուզեմ իր հետ խօսիլ:

Վալանթէնին կանչեցին, որ անմիջապէս ներկայացաւ օտարականին:

«Դուք կնիք մը գտած էք, ըսաւ ան:

— Այո, պարոն:

— Այդ կնիքը ինձի կը պատկանի, հանեցէք յանձնել:

— Շատ լաւ, պարոն, բայց պէտք է ինձի ցոյց տաք որ այս կնիքին տէրը դուք էք, իր երեսներէն մէկուն վրայ պիտանշան մը կայ:

հաճեցէք, խնդրեմ, կարդալ զայն տոհմանչանի
գէտութեան համեմատ:

—Տղառ, կը կատակէք, միթէ կը ճանչնա՞ք
տոհմանչանը:

—Չեմ կատակեր, պարոն, եթէ ինծի չբա-
ցատրէք այս կնիքի զինանշանները, պիտի չկա-
րենաք ստանալ զայն»:

Ձիաւորը, անակրնկալի եկած այս սղուն
համարձակ և վճռական շեշտէն, զայն նկատած
ըլլալով անուս խեղճ գիւղացի մը, չատ մը հար-
ցումներ ուղղեց անոր տոհմանչանի և ուրիշ
զիտութիւններու վրայ: Վալանթէն անոնց պա-
տասխանեց այնքան ճշգրտութիւնով և վստահու-
թիւնով, որ հիացուց իր վրայ:

«Էաւ, բարեկամս, գոչեց ան, կը տեսնեմ որ
դուք լաւ ուսած էք և կը պատասխանեմ ձեր
փափագին»:

Ձիաւորը բացատրեց կնիքին վրայ փորա-
գրուած տոհմանչանը և Վալանթէն առանց
դժուարութեան յանձնեց կնիքը, ստանալով վե-
հանձն վարձատրութիւն մը:

«Բարեկամս, ըսաւ ձիաւորը, ձեզի ծանո-
թանալու շատ ուրախ եմ. երբեք չէի կարծեր
այս մեհնատանին մէջ հանդիպիլ ձեզի պէս այս-
քան ուսեալ երիտասարդ մէկու մը: Կ'ուզէ՞ք
ամէն կիրակի իւնէնէվիլ զալ ինծի հետ ճաշելու,
կը խօսինք. ձեր ուսման վրայ և այն գիրքե-
րուն մասին որոնց պէտք ունիք»:

—Կը խոստանամ զալ, պարոն, որովհետեւ
այս այցելութիւնները ուսմանս պիտի նպաստեն»:

Վալանթէն իր խոստման մէջ չթերացաւ և
իւրաքանչիւր այցելութեան՝ իր նոր բարեկամը
իրեն կու տար վեց ոսկինոց էփու մը: Այս վե-
հանձն պաշտպանը, որ պարոն Թորսթէր կը կոչ-
ուէր, հարուստ և ուսեալ մարդ մըն էր: Ան
չգոհացաւ միայն փոքրիկ հովիւին կապութիւնը
բարեօքելով, այլ նաեւ տուաւ անոր լաւ խոր-
հուրդներ իր ուսումներուն և գիրքերու ընտ-
րութեան համար: Գիրքեր ունենալու իղձը այն-
քան մեծ էր Վալանթէնի մէջ որ չուտով ու-
նեցաւ 400 հատորնոց մատենադարան մը:

Ան իր բոլոր դրամը կը յատկացնէր երկու
նպատակի. օգնել իր մօր, որուն կը զրկէր կա-
նոնաւորարար իր թոշակին մէկ մասը, և զար-
գացնել իւր ուսումը: Իր հազուատներուն համար
կը ծախսէր անհրաժեշտ միայն և հակառակ իր
բարերարին վրայ տեսած պիւճոնքին ու իր
դիւրութիւններուն որ օրէ օր կ'աւելնային, ան
հազուայ միտք փոքրիկ գիւղացիի նման, հազ-
նելով միշտ տրեխ և կոշտ կտաւէ հազուատ Բու-
լոր անոնց որոնք յանձնառու կ'ըլլային նուազ
գեղջկական հազուատ գնել իրեն համար, ան կը
պատասխանէր.

«Ամէն րանէ առաջ շատ մաքուր կը պա-
հեմ ինքզինքս, բայց չեմ կարժրիր իմ տրեխ»:

ներուս ու հովիւի հագուստներուս համար ինչո՞ւ հագուելու համար աւելորդ ծախս Գողութիւն քրոս ըլլայ կը կարծեմ գործածելով իմ վաստակէս սու մը իսկ՝ բարի մօրս օգնելէ և ուսուսմս աւելցնելէ տարրեր նպատակի:

Այսուհանգերձ, աւելի ուսանելով, կտմաց կամաց հասկցաւ որ չէր կրնար մնալ այն նուսաստ պայմաններուն մէջ ուր կը գտնուէր:

«Արեւի տղաս, բաւ օր մը մենաստանի մեծաւոր, սեփական միջոցներովք ստացար ընդարձակ և զանազան ծանօթութիւններ, այժմ բաւարար կերպով զարգացած ես դրաւելու համար պատուաւոր դիրք մը և քու նմաններուդ ծառայութիւն մատուցանելու համար: Դուսն չես կրնար մնալ հովիւի վիճակին մէջ՝ որ այլևս քեզի անպատշաճ է:

— Ես արդէն անդրադարձած եմ ձեր ըսածներուն, պատասխանեց Վարանթէն, և իմ մտադրութիւնս էր ուսումնեւ շարունակել և ընդարձակել համայնարանի մը մէջ, հոն ուսանալու համար աստիճաններ՝ որ կը բանաւն ասպարէզները, րայց ասոր համար շատ դրամ պէտք է և ես իմ արհեստիս աշխատելով չեմ կրնար հայթայթել հարկ եղած գումարը:

— Ատոր վրայ պիտի խորհիմ, ըսաւ մենակեացը, և քեզ օգնելու միջոցներ պիտի գտնեմ:

Առտու մը մատաղատի հովիւը Սէնթ-Ան-

նայի անտառի ծառերէն մէկուն տակ տարածուած էր: Առջեւ փռուած էին գիրքեր ու քարտէզներ, որոնք ա՛յնքան յափշտակուած ուշադրութիւնով կ'ուսումնասիրէր՝ որ չնչմարեց երկու օտարականներ, մէկը դեռ երիտասարդ և միւսը հասուն տարիքով, որոնք իր քով ոտքի, մեծագոյն անակընկալով զինքը կը դիտէին:

«Ի՞նչ կ'ընես հոգ, լարեկամս, հարցուց տարեցը:

— Ինչպէս կը տեսնէք, պարոն, պատասխանեց Վարանթէն՝ քաղաքավարի կլկելով, կ'ուսումնասիրեմ այս քարտէզները:

— Բայց միթէ բան մը կրնա՞ս հասկնալ ասոնցմէ:

— Լաւագոյնս ի դործ կը դնեմ և միայն հասկցած բաներովս կը գրադիմ:

— Եւ այս վայրկենիս ի՞նչ կը փնտռես այս քարտէզներուն վրայ:

— Կը փնտռեմ ամենադիւրին և ամենակարճ միջոցը Քէպէք երթալու:

— Քէպէք, Եւ հոն ի՞նչ ընել կ'ուզես:

— Իմացայ որ այդ քաղաքին մէջ համարաւոր մը կայ և կ'ուզէի հոն երթալ ուսումնեւ շարունակելու համար:

— Բայց ասոր համար աշխարհի ծայրը երթալու պէտք չունիս, Ֆրանսայի մէջ ալ համարաւորներ կան, աւելի լաւ և քիչ հեռու:

—Գիտեմ ապիկա, բայց ինձի ըսած են որ Քէպէքի մէջ աղքատ ուսանողները ձրի կ'ընդունուին, և որովհետեւ ես ուսման համար վճարելու միջոց չունիմ, մտածած եմ հոն երթար»

Այս միջոցին որսորդներու ստուարաթիւ խումբ մը հասաւ և մեծագոյն յարգանքի արտայայտութիւնով չըջապատեց երկու անձանօթները երկուքէն աւելի երիտասարդը Լորէնի դուքսին տղան Ֆրանսուա իշխանն էր՝ որ աւելի յետոյ Աւստրիոյ կայսր եղաւ, միւսը իր վերակացուն կոմս Վիտամբիէրն էր Այս անտառը որտի եկած ըլլալով իրենց ճամբէն քիչ մը շեղած էին և դիպուածով եկած մատապատի հովիւին առաջ:

Կամար Վալանթէնի ուղղեց զիտութիւններու, պատմութեան, աշխարհագրութեան և այլնի վրայ բազմազան հարցումներ: Ան պատասխանեց մտտահեղութիւնով և ճշգրտութիւնով:

«Ձեզ կը հարհաւորեմ ձեր հմտութեան համար, ըսաւ երիտասարդ իշխանը, շուտով իմ աւետիսս պիտի բնորոշեմ»

Լեւնէվիի պայտառը դատարարով իր հօր, Լորէնի Լէսպոյտ դուքսին պատմեց իր տեսածը:

«Աէնթ-Աննայի անտառին մէջ հանդիպեցանք, ըսաւ ան, գեռատի հովիւի մը որ զիտրած էր տիրանայ առանձինն ուսանելով, զարմանալի գիտութեան մը: Մենաստանի մեծա-

ւորը, որուն հարցուցած էինք, բաւագոյն տեղեկութիւններ տուաւ: Կը խնդրեմ, հայր, որպէսզի զայն ձեր պաշտպանութեան տակ առնէք և արտօնէք զիս անոր ապագայի հոգը ստանձնելու:

Դուքսը հաճոյքով ընդունեց երիտասարդ իշխանին խնդիրքը:

Գեղեցիկ օր մը վեց ձիով շքեղ կառք մը կեցաւ մենաստանին դրան առջև. Վիտամբիէր կոմսը անկէ իջաւ և ուղեց տեսնել Վալանթէնը:

«Քարեկամս, ըսաւ անոր, Լորէնի դուքսը և իր որդին ձեզ իրենց պաշտպանութեան տակ առած են և պիտի հայթայթեն ձեր ուսումը շարունակելու և լրացնելու միջոցները: Եկած եմ իրենց կողմէ ձեզ պալատ առաջնորդելու»

Հիւրիներու պատմութեան չի՞ նմանիր, երբ խեղճ տղայ մը խնդիրէն յանկարծ կ'անցնի շքեղ պալատ մը: Բայց ինչ որ հոս պատմեցինք՝ իրական է, և հիւրիները որ համեստ հովիւ մը այսպէս բարձրացուցած են՝ աշխատանքը, կամքը և պատուաւորութիւնն են: Այս հիւրիները ամենակարող են, և առանց անոնց տղայ մը չէ կարող մտնել յաջողութեան շաւղին մէջ:

5.— ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԵԱՆ
ԾԱՂԹԱՆԱԿԸ

Վալանթէն թեւակոխած էր իր քսաներորդ տարին և չորս տարիէ ի վեր կը բնակէր Աէնթ-

Աննայի մեկնաստանը Ան խոր յուզումով թողուց իր բարի տէրերը, և աւելի յետոյ, երբ ի վիճակի եղաւ, գիտցաւ փոխարինել երախտագիտութիւնով իր ընդունած բոլոր բարիքները:

Լորէնի դուքսը, չրջապատուած իր պալատականներով, ընդունեց Վալանթէնը բարութիւնով և հմայուեցաւ անոր համեստ կեցուածքէն ու մտացի պատասխաններէն:

«Բարեկամս, ըսաւ ան, վաղը Բոնթ-ա-Մուսոնի գոլէճը պիտի մտնէք. ասիկա իմ դքսութեանս մէջ լաւագոյնն է: Դուք հոն պիտի դռնէք ամէն միջոց ձեր ուսումը լրացնելու»:

Վալանթէն երկու տարուան մէջ հոն ստացած էր այն ատենի բոլոր անհրաժեշտ ծանօթութիւնները, ան այժմ պէտք ունէր միայն ճամբորդութիւններու և այն ատենի գիտուններուն ու արուեստագէտներուն հետ շփումի: Դուքսը, երջանիկ որ իր պաշտպանեալին յառաջդիմութիւնները կը վարձատրէ, 1718ին Բարիզ տանելով զայն՝ արքունիքը ներկայացուց:

Վալանթէն օգտուեցաւ իր կայանէն ուսումնասիրելով իրեն համար բոլորովին նոր ընկերութեան մը բարքերը և արուեստները, որոնք խոր տպաւորութիւն մը կը թողուին իր վրայ՝ առանց սակայն փոխելու իր համեստութիւնն ու պարզասիրութիւնը: Բայց մտածում մը կ'իշխէր իր վրայ, իր բարի մօր կարօտն էր այն, ան

չկրցաւ մոռնալ որ Բարիզ դալով մօտեցած է, և դուքսին յայտնեց երթալ զայն տեսնելու իղձը:

«Բարեկամս, ըսաւ դուքսը, ձեր մտածումը ազնիւ սրտի մը գործն է և ինձի հաճոյք կը պատճառէ: Լորէն պէտք է դառնանք, որովհետեւ կատարելիք ուրիշ ճամբորդութիւններ ունիմ: Շամբաներէն անցած ատեննիս կ'երթաք ձեր մայրը տեսնելու և քանի մը օր հոն կը մնաք»:

Շարաթ մը յետոյ դուքսը իր հետևորդներով ռանեց Լիւնէվիլի ճամբան և Թոննէր հասնելուն Վալանթէնը կանչելով ըսաւ անոր.

«Սիրելի Վալանթէնս, Արթոնէյի մօտն էք, դացէք տեսնել ձեր մայրը և իրեն տարէք ասիկա, սպասելով որ դեռ աւելին ընեմ»:

Դուքսը երիտասարդ գիտունին յանձնեց կարեոր գումար մը և անոր տրամադրեց երկու ծառայ և իր կառքերէն մէկը: Վալանթէն առանց շուքի գիւղ մտնել կ'ուղէր թէև, ըսոյց չկրցաւ դուքսին կամքին դէմ երթալ:

Տասը տարի անցած էր այն օրէն երբ խեղճ հովիւը, մերժուած ամէնէն, ստիպուած թողած էր իր մայրը և մեկնած՝ բաղդ փնտռելու համար ուրիշ տեղ: Ան մեկնած էր մերկ, առանց դրամի և ստիպուած իւրաքանչիւր օր գթութիւն հայգելու, իսկ այժմ կը վերադառնար հարուստ և տպահով ապագայով, բարեկամ ամենակարող իշխանի մը՝ որուն պալատը կը բնակէր: Այսքան

կարճ ատենի մէջ ի՞նչ տարբերութիւնն եւ այս կը պարտէր իր կամքին ու իր ուսման սիրոյն

Այս տասը տարուան ընթացքին ան օգնած էր իր մօր լայն կերպով և հողագործին տունը առած էր վայելուչ կերպարանք:

Եւր կամքը կեցաւ պապենական տան առջև, վալանթէնի սիրտը ուժով կը բարախէր և յուզուով մատնուած էր Գիւղացիները հաւաքուած էին կառքին շուրջ: Վալանթէն դուռը ուղղուեցաւ, մայրը արդէն աղմուկէն և թաքուն նախադիպացումէ մը մղուած դուռը կը վազէր:

«Վալանթէն, սիրելի՛ տղաս, վերջապէս կը վերատեսնեմ քեզ, ըսաւ մայրը և զայն սեղմեց իր բազուկներուն մէջ, հիմա կը մոռնամ այլևս բոլոր նեղութիւններոս»

Մայր և որդի առաօրէն կը թափէին ուրախութեան արցունք: Վալանթէն կը կրկնէր.

«Սիրելի՛ մայրս, ո՛րքան ուրախ և երջանիկ եմ ձեր մօտ ըլլալով»

Բոլոր գիւղացիները յուզուած կ'ըսէին.

«Ասիկա ան խեղճ ու թշուառ վալանթէնն է:

Վալանթէն ամբողջ օր մը իր մօր քով անցընելէ յետոյ այցելութեան գնաց ժողովրդապետին ու ուսուցիչին, որոնք իրեն հանդէպ բարութիւն ցոյց տուած էին, նոյնպէս այցելեց բոլոր գիւղացիներուն՝ անոնց ուղղելով, առանց բացառութեան, սիրալիք խօսքեր:

Նախքին հովիւին այցելութիւնը Արթուրէյի համար բարեպաշտութիւն մը եղաւ: Վալանթէն յիշելով իր աստապանքն ու գրկումները ժողովրդապետին ջանձնեց կարեւոր դուժար մը գիւղին գեւառի հովիւներուն համար՝ ըսելով.

«Պէտք է այս աղաքը ձմեռը զարգ յաճախեն, որ օր մը պատուաւոր զիրքի տիրանան»

Քանի մը օրեր իր մօր մօտ մնալէ յետոյ վալանթէն Լիւնէվիլի մէջ կրկին ընկերացաւ դուքսին, որ զայն յաջորդ նոր շնորհներով, ան իշխանին մատենադարանապետ և Ակադեմիին պատմութեան բրոֆէսէօր անուանուելով պայատր բնակեցաւ Սեասնալները, բնաբանի ընտանիքներու զաւակներ, կը վազէին իր զատուելն մթաւնիքը ամենամեծ պաշտօնականներուն մէջ իր անզը ունէր և կը մասնակցէր իշխանական խորհուրդին:

Բայց իր ատենի ինքնակայնելուն նման Լեոնալտ դուքսը իր մօտ ունէր զաճած մը և յիմար մը որ յինքը կը զբօսցնէին, և լաճախ իրենց տրուած խօսքի ազատութիւնով կ'ըսէին ճշմարտութիւններ՝ որոնք պայատանները չէին համարձակել յայտնել:

Օր մը ամբողջ աւաղանին հաւաքուած էր Լիւնէվիլի զղեակը՝ դուքսին շուրջ: Իր յիմարը, Գալա, կատակելով կը խաղար՝ իր հեղնանքը արձակելով իր չափած պայատաններուն:

Փ. 2. Գ. 3

33

«Մոյա, ըստ ա՛նոր իշխանը խնդարով, ահա շուրջն հաւաքուած աւագանիքն, որոնք երկիր-նեքուս պատիւ կը բերեն, կը ճանչնա՞ն բոլորը:

—Այո, ա՛մբողջը տեսայ, աէր իմ, և զանոնք խորապէս կը ճանչնամ, պատասխանեց Մոյա՝ ափնարկ մը նեւեղով ներկաներուն վրայ:

—Էաւ, քանի որ բոլորը կը ճանչնաս, ըսէ ինծի թէ ո՞վ է անոնցմէ ամէնէն յիմարը:

—Ամէնէն յիմարը, աէր իմ, Վալանթէնն է, յարեց Մոյա անկեղծ շնչառով մը:

Բոլորը աղչեցան այս պատասխանին վրայ: «Վալանթէն Տիւփալ, գոչեց զաւքսը, բայց ան մարդոց ամենախելացիին է:

—Նո կ'ըսեմ ամէնէն խենթը:

—Նւ ինչի՞ վրայ հիմնած ես կարծիքդ:

—Տիւփալ ձեր բարեկամն է, զուք գայն լի-ացուցած էք ամէն բարեքով ու պատիւներով, բայց ան բան մը չի պահանջեր, իր դիրքէն չօգտուի հարստանալու և իշխելու համար սերիշ-ներուն վրայ, մինչդեռ բոլոր այս մարդիկը որ ձեզ կը չրջապատեն՝ դիտեն ձեր վստահութիւնը շահիլ գեղեցիկ խօսքերով, անոնք շուտով կը հա-րջատանան և ոչ մէկ զուարճութենէ կը զրկուին: Ահ, ասոնք չարամիտներ ու խելացիներ են, և այդ խեղճ Վալանթէն Տիւփալը ինձմէ աւելի խենթ է և պէտք է իմ տեղս անցնի:»

Ասիկա ճարտար ու զարտուղի յարգանք մը

եղաւ հանգէտ նախքին հովիւին առաքինութեան, և ցոյց կու տայ թէ հարուստ և շողոգուն արքունիքի մը մէջ Վալանթէնի անշահախնդ-րութիւնը ո՛րքան մեծ էր:

Հսկանակ իր չնչին յաւակնութեան՝ Վա-լանթէնի յաջողութիւնը կ'աճէր, բայց զայն կը կը գործածէր իր յուր թարիք սփռելու: Զանց չըրաւ երբեք Սէնթ-Աննայի կրօնաւորները:

«Բարի հայրերո, կ'ըսէր անոնց, չեմ մոռ-նար ձեր բարիքը, անոնց շնորհիւ էր որ յաջո-ղեցայ հասնիլ այս դիրքին: Զեմ ուղեր որ այս-քան համեմտ ապացտանարանի մը մէջ մնաք:»

Ու ան շինել տուաւ մենակեացներուն հա-մար ընդարձակ շէնք մը, անոր կողքին զօթա-կան ոճով սիւնուն մատուռ մը և մեծցուց անոնց կայուածը՝ գնելով րնդարձակ պարտէզ մը, այ-դիներ, պաղատաններ ու մշակելի հողեր:

«Այժմ, ըսաւ ան, կրնաք աւելի դիւրու-թիւնով ընդունիլ անապոստան և անապաւէն դժբաղդները, ինչպէս ըրած էիք ինծի:»

Այս միջոցին մեռաւ Լէորոյտ դուքսը: Իր օրդին, Ֆրանսուս իշխանը, Լորէնի դուքս ըլլա-լով իր երկիրը վերածեց Թոսքանայի մեծ-դը-սութեան:

«Կ'երթամ րնակիլ Ֆլորանս, ըսաւ իշխանը Վալանթէնի, ձեզ հետ կը տանիմ, ձեր արուեստ-ներու ու գրականութեան սէրը այս քաղաքին մէջ պիտի զտնէ անսահման հանք մը:»

«ԳԱՐՈՒՆ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Պրատուեն «Ֆրումոասա»

Tip. „Frumoasa“, Frumoasa (Jud. Ciuc)

Roumanie

Ա. ՇԱՐՔ

1. Փոքրիկ Կարմիր Դիւանոցաւորը
2. Կօշիկ Հաղած Կատուն
3. Ոսկիէ Ժամանակամիջոցին Վախճանը
4. Հէքեաթներ
5. Հէքեաթներ (Բ.)
6. Հէքեաթներ (Գ.)
7. Յովհաննէս Այթունեան
8. Կապտամօրուսը
9. Հրաշագործ Ձին
10. Ինչպէս Ապագայ կը Շինուի

Այս շարքի իւրաքանչիւր զրքոյիկը կը բաղ-
կանայ 16 էջէ

Գին հատը 7 լէյ, արտասահման 1 ֆրնո. ֆրանք

Բ. ՇԱՐՔ

1. Արտակարգ Տղայ Մը
2. Փոքրիկ Հովիւ Գիտունը

Գին հատը 15 լէյ, արտասահման 2,50 ֆրանք